

ارزش‌یابی توصیفی آزمون‌های عملکردی

دکتر نیره شاه‌محمدی

اشاره

نگرش کنونی علمای تعلیم و تربیت به ارزش‌یابی پیشرفت تحصیلی به عنوان مکمل مؤثر آموزش و فرایند یاددهی-یادگیری، مباحث نوین و پویایی را در زمینه‌ی ارزش‌یابی به همراه داشته است. در دیدگاه‌های نوین ارزش‌یابی تحصیلی، جایی برای تنش و اضطراب دانش‌آموز در مقابل واژه‌ی «امتحان» وجود ندارد. بلکه امتحان در قالب جدید ارزش‌یابی پیشرفت تحصیلی با تأکید بر انواع آن و با واژگانی نو و پویا و ارائه‌ی سازوکارهای منطبق با فلسفه‌ی تعلیم و تربیت و در راستای تحقق اهداف آموزش و پرورش معرفی می‌شود. یکی از شیوه‌ها و وسایلی که می‌کوشد چگونگی انجام کارها را بسنجد، آزمون‌های عملکردی نام دارد. سنجش عملکردی در گروه روش‌های سنجش واقعی یا اصیل قرار گرفته است و در واقع درخواست از دانش‌آموزان برای عمل کردن، تولید کردن، خلق کردن و درک عمیق مفاهیم آموزش داده شده است. مهارت‌های حل مسئله و استفاده از سطوح بالاتر تفکر (پردازش) و استفاده از آزمون‌های دربرگیرنده‌ی فعالیت‌های آموزشی معنی‌دار پیچیده و کل‌نگر را شامل می‌شود. آزمون‌های عملکردی وسایلی هستند که به عنوان مکمل آزمون‌های کتبی می‌توانند معلمان را در بهتر سنجیدن میزان موفقیت فراگیرندگان در رسیدن به هدف‌های تحصیلی یاری دهند. در این نوع آزمون‌ها از فراگیرندگان خواسته می‌شود به نوعی رفتار اقدام کنند نه اینکه فقط سؤال‌هایی جواب دهند. بدنه‌ی اصلی آزمون عملکردی فعالیت‌هایی است که معلم طراحی می‌کند تا دانش‌آموز در آن درگیر شود یا ممکن است او را با مشکلی مواجه کند و از او بخواهد که راه حلی ارائه کند. تلفیق تکالیف عملی در برنامه‌ی آموزشی دانش‌آموز و تبدیل او به یک فراگیرنده‌ی فعال باعث می‌شود رغبت و انگیزه‌ی لازم برای مشارکت در فرایند یادگیری را پیدا کند (حصاری، ۱۳۸۵).

ویژگی‌های آزمون عملکردی

۱. تأکید بر کاربست دانش در محیط‌های واقعی و یا شبه‌واقعی و سنجش اینکه آیا دانش‌آموز علاوه بر دانستن دانش می‌تواند آن را به کار بندد.
۲. تأکید بر سنجش مستقیم یادگیری
۳. استفاده از مسائل و موقعیت‌هایی که در زندگی واقعی یافت می‌شوند یا شبیه آن‌ها هستند.
۴. ترغیب و تشویق به تفکر باز؛ یعنی هدایت

دانش‌آموزان به پیدا کردن راه‌حل‌های مختلف برای مسائل و تشویق آنان به درگیر شدن با مسائل به‌طور گروهی و کار کردن بر روی آن‌ها برای مدتی طولانی (روزها، هفته‌ها و ماه‌ها).

مراحل طراحی آزمون عملکردی

۱. اهداف آموزشی مورد نظر تعریف شود.
۲. فعالیت‌های متناسب با هدف مورد نظر

مشخص گردد. مثلاً:

- گزارشی را ارائه یا متنی را ترجمه کند.
 - نقشه‌ای را رسم کند.
 - اطلاعاتی را جمع‌آوری و براساس آن‌ها نموداری را رسم کند.
 - داستان کوتاهی بنویسد.
 - رودها و دریاچه‌ها را روی نقشه شناسایی کند.
 - در یک قطعه شعر یا نثر صفت‌ها و موصوف‌ها را مشخص کند.
 - اطلاعاتی درباره‌ی موضوعی گردآوری و در جدولی خلاصه و طبقه‌بندی کند.
 - ماده‌ی شیمیایی جدیدی بسازد.
 - روزنامه‌ی دیواری تهیه کند.
 - گروهی از سنگ‌ها، برگ‌ها یا اشیای دیگر را گردآوری و طبقه‌بندی کند.
۳. مواد و وسایل مورد نیاز برای اجرای آزمون تعیین شود.
۴. روش ارزش‌یابی از نتیجه و فرایند مشخص شود، که در واقع همان استفاده از فهرست واری یا مقیاس درجه‌بندی می‌باشد. (نقی‌زاده: ۱۳۹۰).

انواع آزمون‌های عملکردی

- آزمون‌های عملکردی در چهار دسته طبقه‌بندی می‌شوند:
۱. آزمون کتبی عملکردی^۱
 ۲. آزمون شناسایی
 ۳. آزمون انجام عملکرد در موقعیت‌های شبیه‌سازی شده
 ۴. نمونه‌ی کار.

هستند. این روش نزدیک‌ترین روش سنجش به عملکرد واقعی یادگیرندگان در محیط‌های طبیعی است. البته باید شرایط انجام کار کنترل شده باشد.

حتی روش کنفرانس و روش تدریس در کلاس توسط دانش‌آموزان و دانشجویان هم نوعی نمونه کار است.

● **نمونه‌ی آزمون عملکردی نمونه کار - درس ریاضی، پایه‌ی ششم**

فعالیت: با استفاده از چوب کبریت‌های موجود سه مستطیل در اندازه‌های متفاوت درست کن. سپس، تعداد مربع‌های (واحدها) داخلی هر کدام را بشمار و کنارش بنویس. تذکر: هر واحد □ می‌باشد.

● **آزمون عملکردی نمونه‌ی کار - علوم، پایه‌ی سوم**

فعالیت: روی میز شمالین وسیله‌ها وجود دارد: یک عدد نی، یک بطری کوچک، مقداری خمیر بازی، ظرف آب داغ در حال جوش و ظرف آب یخ، ظرف با مایع رنگی، یک عدد

از بزرگ‌ترین پهلوانان ورزشکاران ایرانی است. او به ورزشکاران ایرانی آموخت که پهلوان بودن مهم‌تر از قهرمان شدن است. در حال حاضر، بیشتر کشورهای جهان - از جمله ایران - عضو سازمان ملل متحدند. کشور ما همواره پیشتاز سلح و دوستی و همکاری با دیگر ملت‌ها بوده است.

● **نمونه‌ی آزمون عملکرد شناسایی - ریاضی، پایه‌ی دوم**

فعالیت: چند تا از بچه‌های کلاس عینک یا کفش کتانی دارند؟ این عدد زوج است یا فرد؟

۳. **آزمون عملکرد در موقعیت‌های شبیه‌سازی شده:** در این آزمون از فراگیرنده

خواسته می‌شود تا در یک موقعیت شبیه‌سازی شده یا مصنوعی یا خیالی همان اعمالی را انجام دهد که در موقعیت‌های واقعی ضروری هستند. مثلاً در درس علوم یا حرفه‌وفن، کار در آزمایشگاه یا کارگاه به‌صورت عملکرد در شغل واقعی شبیه‌سازی شده است.

آموزش رانندگی یا آموزش خلبانی نیز که در محلی انجام می‌گیرند که مثل اتومبیل یا هواپیما شبیه‌سازی شده است، از این نوع آزمون‌ها هستند.

در این روش برای ارزش‌یابی از توانایی‌ها و مهارت‌های یادگیرندگان در انجام کارهای مختلف (فرایند یادگیری) و بازدهی مطلوب (فراورده‌های یادگیر) نیز می‌توان سود جست.

● **نمونه‌ی آزمون عملکرد شبیه‌سازی - علوم، پایه‌ی دوم**

فعالیت: فرزندم، با استفاده از کاغذ رنگی وسیله‌ای را درست کن که در آن از نیروی هل دادن استفاده می‌شود.

● **نمونه‌ی آزمون عملکرد شبیه‌سازی - فارسی، پایه‌ی دوم**

فعالیت: نامه‌ای بنویسید و آن را در پاکت قرار دهید. آن‌گاه طبق معمول نشانی و مشخصات خود را روی پاکت بنویسید و آن را در صندوق پست کلاس بیندازید.

۴. **آزمون نمونه‌ی کار:** در این آزمون از فراگیرنده خواسته می‌شود اعمالی انجام دهد که معرف عملکرد واقعی مورد سنجش

۱. **آزمون کتبی عملکردی:** برای سنجش مهارت‌ها فعالیت‌های واسطه‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرند.

آزمون کتبی عملکردی عمدتاً بر کار بست علم و دانش و مهارت در موقعیت‌های عملی یا شبیه‌سازی شده با موقعیت‌های عملی تأکید می‌شود. در این گونه آزمون‌های عملکردی یا بازده‌های پایانی و یا مراحل میانی عملکرد برای رسیدن به بازده مورد سنجش قرار می‌گیرند. تهیه‌ی نمودار ستونی، نوشتن یک داستان کوتاه و تهیه‌ی نقشه (چارت) از نمونه‌های آزمون‌های کتبی عملکردی هستند. با آزمون کتبی عملکردی می‌توان مهارت و دقت عمل دانش‌آموزان را سنجید.

● **نمونه‌ی آزمون عملکرد کتبی - علوم، پایه‌ی ششم**

فعالیت: در مراحل تبدیل چوب به کاغذ، مراحل فیزیکی را در دایره و مراحل شیمیایی را در مستطیل بنویس.

● **نمونه‌ی آزمون عملکرد کتبی - بنویسیم، پایه‌ی اول**

فعالیت: برای هر صدا دو کلمه بنویس.

ق	ک	خ
---	---	---

۲. **آزمون شناسایی:** از این روش برای سنجش فراگیرندگان در تشخیص ویژگی‌ها، محاسن، معایب و مواد استفاده در امور مختلف استفاده می‌شود.

مثلاً از فراگیرنده خواسته می‌شود ابزار یا دستگاه‌های مختلف را شناسایی کند و نحوه‌ی کار آن‌ها را توضیح دهد. این نوع آزمون‌ها در آموزش صنعتی بسیار کاربرد دارند (سیف: ۱۳۸۴).

● **نمونه‌ی آزمون عملکرد شناسایی - فارسی، پایه‌ی ششم**

فعالیت: متن زیر را بخوان و غلط‌های املائی آن را پیدا کن.

«اگر قرار بود تنها خودمان را در آقوش بگیریم، دست‌های ما را توری درست می‌کردند که فقط دست در دست خودمان بگذاریم. قلام‌رضا تختی، مظهر مهربانی و آزادگی یکی

روزنه‌ی ام

تلاش‌های فاطمه دانش‌آموز معلول جسمی - حرکتی در راه تحصیل

مینا بیک‌بکان

اشاره

از هنگامی که مجله‌ی رشد آموزش ابتدایی سرفصلی را به موضوع آموزش و پرورش استثنایی اختصاص داده است، پیام‌هایی از طریق نامه‌ها، تلفن‌ها و ایمیل‌ها به دفتر مجله رسیده و حاکی از استقبال مخاطبان از وجود چنین صفحه‌ای در نشریات رشد بوده است. در این شماره تجربه‌ای از مینا بیک‌بکان، آموزگار «آموزشگاه استثنایی حاج احمد حر» که به همت خیرین محله‌ی «ولدان» ناحیه‌ی پنج اصفهان ساخته شده است، تقدیم حضور شما می‌شود. او درباره‌ی یکی از دانش‌آموزانش گزارش کاری را فرستاده است و از تلاش آموزش‌گران با دانش‌آموزان معلول جسمی - حرکتی یا چندمعلولیتی مواردی را یادآور شده است.

معلولیت در سه سالگی

دختری به نام فاطمه در سه سالگی به علت غلظت خون دچار سکته‌ی مغزی می‌شود و حس لامسه، حرکت در اندام سمت راست بدن، تکلم، بینایی و قدرت بلع خود را از دست می‌دهد. با همه‌ی این مشکلات او به خانواده‌اش نشان می‌دهد که می‌تواند آموزش‌هایی را ببیند. خانواده می‌خواهند آرزوی دختر را برآورده کنند اما چگونه و آیا راه تحصیل او هموار است؟ پدر و مادر چند بار با مربیان مختلف به تمرین با دخترشان اقدام می‌کنند اما نتیجه‌ای ندارد.

آموزشگاه جدید

یکی از اقوام با پرس‌وجو نشانی آموزشگاه و مرکز توانبخشی حاج احمد حر را می‌یابد و طی تماس تلفنی با روی باز کارکنان مرکز مواجه می‌شود و روزنه‌ی امیدی در دل خانواده روشن می‌شود.

سال ۱۳۸۹ اولین زمان حضور فاطمه در این مدرسه است. او تا سه سالگی به مهد کودک می‌رفته است و متأسفانه به دلیل غلظت خون و تشنج حاصل از آن به این بیماری هادچار می‌شود.

تلاش همراه صبر

بر خلاف انتظار پدر و مادر، مدیریت آموزشگاه، کادر توان‌بخشی و آموزگار پایه‌ی اول وضعیت فاطمه را از نظر توان‌بخشی و آموزشی بررسی کرده و تصمیم خطیری می‌گیرند. فاطمه‌ی بازمانده از تحصیل در گوشه‌ای از خانه با دنیای تاریک خود به سر برد و با اینکه در این آموزشگاه شروع به تحصیل کند و نشان دهد که معلولیت، محدودیت نیست. باور داشته باشیم که با تلاش فراوان و صبر در سختی‌ها همه چیز دست‌یافتنی است. از این رو کادر توان‌بخشی طی ارزیابی پی می‌برند که دانش‌آموز سطحی از توانایی‌های اولیه را دارد اما نوع آموزش وی

کاغذ، یک عدد ماژیک، یک عدد پایه‌ی چسب. - با استفاده از وسیله‌های روی میز، یک دماسنج بسازید و آن را درجه‌بندی کنید. - پس از انجام آزمایش، مراحل کار را در چند جمله به ترتیب روی برگه‌ی دانش‌آموز بنویسید یا با رسم شکل نشان دهید. - پس از انجام کار وسایل را به حالت اول روی میز قرار دهید.

در یک نگاه کلی می‌توان گفت ویژگی آزمون‌های عملکردی عبارت‌اند از: ۱. تأکید بر کاربست دانش، ۲. تأکید بر سنجش مستقیم هدف آموزشی، ۳. استفاده از مسائل واقعی زندگی، ۴. ترغیب و تشویق به تفکر باز یعنی درگیر شدن با مسائل به‌طور گروهی و کار کردن بر روی آن‌ها برای مدت طولانی (صفرپور: ۱۳۸۹).

در آزمون‌های عملکردی توجه داشته باشید که: ۱. نتیجه‌ی عملکردی که باید اندازه‌گیری شود، به روشنی مشخص شده باشد. ۲. جریان و وضعیت آزمون بتواند با درایت و واقع‌بینی، متناسب با نتیجه‌هایی باشد که باید اندازه‌گیری شوند.

۳. در جریان تدریس، توضیحات روشنی درباره‌ی وضعیت و جریان این آزمون ارائه شوند. ۴. ملاک‌های مناسبی برای ارزیابی عملکرد، پیش‌بینی و طراحی شده باشند (سیف: ۱۳۸۳).

پی‌نوشت

1. written functional test.

منابع

- صفرپور، «اصول و فلسفه ارزش‌یابی پیشرفت تحصیلی و آسیب‌شناسی ارزش‌یابی پیشرفت تحصیلی»، (safarpour-b. blogfa. com)، ۱۳۸۹.
- حصاریانی، زهرا؛ «ارزش‌یابی توصیفی الگوی جدید در ارزش‌یابی تحصیلی»، ۱۳۸۵.
- سیف، علی‌اکبر؛ اندازه‌گیری سنجش و ارزش‌یابی آموزشی، انتشارات آگاه، ۱۳۸۳.
- نقی‌زاده، حمید؛ ارزش‌یابی نوین، نشر اقیانوس معرفت، اصفهان، ۱۳۹۰.
- حقیقی، فهیمه‌سادات؛ نقش ارزش‌یابی مستمر در تعمیق یادگیری دانش‌آموزان پایه‌ی دوم مقطع ابتدایی شهر تهران، ۱۳۸۴.
- www. Science- dept. talif. sch. ir